van gerechtigheid en liefde Gods. Zoo zien we de geldigheid van 't recht ook binnen 't terrein van 't Koninkrijk Gods. En wie dat gezien heeft, doet noodzakelijk ook den volgenden stap, n.l., dat hij de taak van de christelijke overheid ook rekent te behooren tot de taak van het Koninkrijk Gods." [6])

* * *

Intusschen, de ruimte voor deze artikelen laat niet toe de geheele geschiedenis van art. 36 na zijn ontstaan te overzien. Ik beperk mij dan ook tot wat meer in onzen tijd en in onzen eigen kring ligt. Dan vraagt allereerst de wijziging van art. 36 in 1905 onze aandacht. Maar voordat 't daartoe kwam, was er reeds op politiek terrein een kentering merkbaar.

In „Ons Program" toch schreef Dr Kuyper Sr.: „Tegen de geopenbaarde religie heeft de Overheid alleen een negatieve roeping, n.l. 't Evangelie zijn vrijen loop te laten." „In de sfeer van de geopenbaarde Godskennis moet de Overheid zijn passief." „Er zij op godsdienstig terrein gelijk recht voor allen." „Men late groeien, wat groeien wil en groeien kan." „Nooit mag de Overheid predikers, die 't Evangelie bestrijden, bannen of binden." „Er zij vrijheid voor den ongeloovige als voor den geloovige, voor den bestrijder van het Evangelie, als voor den belijder." „Volgens ons stelsel had de Overheid de samenzwering tegen 't christendom (die van intelligentie en geleerdheid in ons land, in de vorige eeuw, is uitgegaan, om het historische christendom den voet te lichten), wel met leede oogen moeten aanzien, maar volkomen vrij moeten laten." [7]) Van Lonkhuyzen, die deze uitlatingen in zijn genoemde, onlangs verschenen brochure (De Schriftuurlijke grondslagen van art. 36) opsomt, is daarover allerminst te spreken, en meent dat die veel te ver gaan. Eenerzijds geeft hij nu wel toe, dat Kuyper's standpunt in het derde deel van de Gemeene Gratie, gewijzigd is [8]), „maar toch werkt dat standpunt nog na." [9]) En bovendien dat is geen verandering in de politieke zijde van de zaak. Van Lonkhuyzen zegt trouwens ook dat het oude standpunt (van Kuyper) in de politieke belijdenis nog ingenomen wordt als Dr Colijn in „Saevis Tranquilis in Undis" schrijft, dat „heden ten dage nog ten volle van kracht is, wat Kuyper in zijn toelichting op ons program van beginselen in 1878 schreef." [10])

't Is trouwens de vraag of het wijziging is van standpunt bij Kuyper, dan wel gevolg daarvan, dat den eenen keer de politicus, den anderen keer de theoloog schreef.

Van Lonkhuyzen is het dus met de verandering in de politieke belijdenis niets eens en heeft ook bezwaren tegen de wijziging der geloofsbelijdenis. In een vorig artikel heb ik de wijziging aangegeven door het uitgelaten gedeelte tusschen haken te plaatsen. Deze wijziging is volgens Van Lonkhuyzen alleen negatief, en de schrapping van een gedeelte geeft geen bevrediging. [11]) Daar is inderdaad veel waars in. Het nu bestaande artikel, met schrapping van die eene zinsnede, zal niet velen bevredigen. Van Lonkhuyzen komt dan met een nieuw voorstel. Hij wil het artikel de volgende lezing geven: „Hun ambt is niet alleen acht te nemen en te waken voor de politie, maar ook als dienaars en stadhouders Gods op hun terrein God te erkennen en zorg te dragen voor de eer van Gods naam, mitsgaders de christelijke kerk en de christelijke religie te beschermen tegen de openlijke aanslagen des Boozen, die deze beide zoekt te vernietigen en in 't algemeen zulke christelijke wetten te maken, waardoor de komst van het Koninkrijk Gods in het nationale leven bevorderd wordt." [12])

Nu lijkt deze wijziging niet zoo onjuist. In 1905 is iets weggenomen wat had kunnen blijven staan ('t Rijk van den Antichrist ten gronde te werpen). En er is wat blijven staan, wat er uit zou moeten (de hand houden aan den kerkedienst). Zoo gezien is de voorgestelde wijziging van Van Lonkhuyzen zeker beter. En toch wie 't artikel in de redactie-Van Lonkhuyzen leest, zou met zijn eigen woorden kunnen zeggen: „het oude standpunt (van art. 36 uit de 16e eeuw) werkt hier nog steeds na". Ik kan dat het best illustreeren aan een opmerking van Van Lonkhuyzen in een noot tegen Janse. Maar daarvoor moet ik eerst iets over het standpunt van Janse zeggen.

Janse dan zegt in zijn: „De verhouding van de christelijke politiek tot de wereldsche": „De christenen hebben den schat van Gods Woord aan Israël na te gaan om nu in hun tegenwoordige situatie den Heere te vragen, wat Zijn wil is". Hij wijst dan op voorbeelden als wetten tegen dierenmishandeling en sociale wetten als uitingen van christelijke politiek. „De christelijke politiek heeft tegenover de idee dat het kapitaal, de gemeenschap, de staat, de persoonlijkheid, de wetenschap, de socialisatie en nationalisme, die als Verlosser geëerd worden, te noemen den Naam van den Heere Jezus Christus. Wij zullen Zijn Woord liefhebben en onderzoeken. Zoo zijn wij het zout der aarde." [13]) En over de taak der overheid voor de Kerk zegt hij, dat de overheid de burgerlijke rechten der Kerk moet beschermen en meer niet. Daartegen nu merkt Van Lonkhuyzen op: „alsof de overheid zelf buiten de religie en den dienst van God zou staan, en niet God in Christus op haar terrein zou hebben te dienen." [14]) Dat laatste is zeker waar. Maar ik geloof dat het niet waar is — en hoop dat nader aan te toonen — als Van Lonkhuyzen hier Janse van doorslaan beschuldigt. Zeker, zegt Van Lonkhuyzen — „geen doopersche politiek — maar ook niet doorslaan". Wie uit dit gezichtspunt het voorstel-artikel van Van Lonkhuyzen leest, zal concludeeren, dat hij zeker niet doorslaat (en dat is een verdienste), maar ook niet deed, wat hij bedoelde, de Schriftuurlijke lijn consequent doortrok. Terwijl hij zegt dat wel gedaan te hebben: De Schriftuurlijke grondslag van art. 36 heet zijn brochure immers. (En dat is te laken.) Onze conclusie moet zijn: we komen er met Van Lonkhuyzen niet uit.

Tenslotte stap ik in dit historisch gedeelte op een heel ander terrein over. Geen politiek, geen theologie — maar wijsbegeerte. En ik geef in 't kort het standpunt weer over deze kwestie van prof. Dooyeweerd. Hij heeft het beginsel van de souvereiniteit in eigen kring ook toegepast en uitgewerkt op de verhouding van Kerk en Staat. Als typische fundeeringsfunctie van den Staat noemt prof. Dooyeweerd de zwaardmacht over een bepaald territoriaal begrensd gebied. Wanneer dit fundament niet aanwezig is, — is er van den Staat geen sprake. En als typische bestemmingsfunctie noemt hij het handhaven van de publieke rechtsgemeenschap tusschen overheid en onderdanen.

Deze Staat kan niet geweerd worden van het terrein van het geloof. Daar de Staat geen geloofsverband is, kan bij ook niet aan een kerkelijke belijdenis gebonden worden. Wel moet heel het staatsleven in den christelijken Staat gericht zijn op Christus. Dat kan pas als de idee van den christelijken staat in de volksovertuiging is doorgedrongen. [15])

Het is principiëel verkeerd gedacht, aldus prof. Dooyeweerd dit grondprobleem van alle christelijke staatsleer te vereenzelvigen met dat inzake de verhouding van Staat en tijdelijk Kerkinstituut. [16]) De Staat heeft een politieke integreeringsfunctie in positief-christelijken zin, door in de belijdenis van Gods souvereiniteit in Christus Jezus als overheid aller wereldlijke overheden, heel de natuur in een christelijk-politieke geloofs gemeenschap te vereenigen. [17]) Christus als Verlosser is noodwendig de herschepper van den Kosmos. [18])

Ik meen dat ons hier de weg gewezen wordt uit het moeras. Als ik daarbij nog eens in herinnering breng dat prof. Dooyeweerd in zijn brochure „De Christelijke staatsidee" gezegd heeft: Deze christelijke grondgedachte van het Koninkrijk Gods is het eenig mogelijke uitgangspunt van de christelijke staatsleer [19]), dat blijkt ons nu dat het Koninkrijk Gods hier als „boven-tijdelijke kerk" staat tegenover „tijdelijke kerk-instituut". Dat verklaart waarschijnlijk ook het feit, waarop ik reeds wees, dat prof. Dooyeweerd, in plaats van Koninkrijk ook wel weer spreekt van Kerk. We zullen echter de in de Schrift gevonden onderscheiding tusschen Kerk en Koninkrijk hier moeten inbrengen en vasthouden.

Maar op deze manier moet er een weg zijn om uit het moeras te komen. Ik mag nog wel even opmerken, dat dit standpunt van prof. Dooyeweerd weinig verschilt van de conclusie van Janse, dat de overheid alleen de burgerlijke rechten van de Kerk heeft te handhaven en meer niet. Al vindt Dr van Lonkhuyzen dat dan doorslaan, ik kan dat nog steeds niet anders zien als het doortrekken van de lijn der Schrift en — als den eenigen weg om uit het moeras te komen.

Als ik in een volgend artikel de Schrift ga onderzoeken op dit bepaalde punt, zoek ik ook dien weg uit het moeras. En ik sluit me daarin gaarne aan bij prof. Dooyeweerd, die schreef: „Maar ik waag hier de stelling neer te schrijven, dat onze tijd op staatkundig en maatschappelijk gebied aan niets zoo zeer behoefte heeft, als aan een inzicht in de constante structuur-principes der menschelijke samenlevingsverbanden, gelijk die niet door de menschelijke rede zijn uitgedacht, doch in de wijsheid der Goddelijke wereldorde verankerd liggen." [20])

6) De Graaf. De Heilige Schrift etc., p. 9.
7) Dr A. Kuyper. Ons Program [4], p. 88, 89, 96, 98.
8) Kuyper. Gemeene Gratie, III, p. 133, 148, 150, 152, 153 e.v.
9) Van Lonkhuyzen. De Grondslagen, p. 7.
10) Dr H. Colijn. Sacris Tranquilis in Undis, p. 114, 115.
11) Van Lonkhuyzen. De Grondslagen, p. 5.
12) Van Lonkhuyzen. De Grondslagen, p. 41.
13) A. Janse. De verhouding van de christelijke politiek tot de wereldsche, p. 75—78.
14) v. Lonkhuyzen. De Grondslagen, p. 8.
15) Dr H. Dooyeweerd. Wijsbegeerte der Wetsidee, III, p. 331—458, en Stellinga in: Reformatie van het Calvinistisch denken, p. 240—244.
16) Dooyeweerd, III, p. 441.
17) Dooyeweerd, III, p. 447.
18) Dooyeweerd, III, p. 448.
19) Dooyeweerd. De Christelijke Staatsidee, p. 19.
20) Dooyeweerd, III, p. 354.

Die goddelijke wijsheid in het Woord te onderzoeken, daartoe doe ik in het volgende artikel den eersten stap. 't Kan slechts één stap zijn, inzooverre ik nu in mijn onderzoek niet heel de Schrift kan betrekken, doch slechts een bepaald onderdeel. Dat is toch ook weer geen bezwaar wijl de Schrift zich zelf niet tegen spreekt.

En de publicatie van het resultaat van dat nauwelijks begonnen onderzoek kan tot nader en verdergaand onderzoek stimuleeren en misschien reeds van beteekenis zijn.

L. H. J. W.

UIT DE SCHRIFT

„Kennis" en kerkgemeenschap.

„.... dat gij niet, de een om eens anders wil, opgeblazen wordt tegen den ander".
1 Cor. 4:6 b.

Paulus handhaafde met grooten nadruk het gezag der Schrift, en vroeg van de „intellectueele" Christenen in Corinthe, dat ze met al hun opvattingen, met hun theorieën en systemen zich zouden houden aan de Schrift. Om hen daartoe te bewegen, stelde hij zichzelf ten voorbeeld: zijn leer omtrent ambt en wijsheid „bewees" hij met teksten; ook de apostel is met zijn dogma onderworpen aan de wet, om niet uit te gaan „boven hetgeen geschreven is".

Deze concrete erkenning van het gezag der Schrift is dan aanstonds in nog een ander opzicht van onberekenbaar belang voor de kerk. Niet alleen, dat ze slechts zoo gewapend zijn tegen de „wijsheid dezer wereld". Doch ook: alleen op deze manier is de eenheid der kerk te bewaren.

Paulus heeft in Corinthe gezien, dat een dergelijke „kennis" en kennisvereering de gemeente hopeloos versplintert. En ook noodwendig versplinteren moet. Als men eenmaal van den ambtsdrager van Jezus Christus gemaakt heeft een filosoof, die niet de boodschap van een ander doorgeeft, doch zijn eigen stelsel voordraagt, kan men onmogelijk meer Paulus en Apollos en Cephas gelijkelijk erkennen. In de kerk is dat mogelijk: omdat alle ambtsdragers gezonden zijn door den eenen Christus, en Hem dienen in eenzelfde Evangelie, daarom kan de kerk om Christus' wil het gezag van allen erkennen, en de gemeenschap der „twaalf" belijden; en zoo de eenheid der kerk bewaren. De veelheid der ambtsdragers zal nimmer oorzaak zijn van een veelheid van „kerken"; want er is één Heere, en één Evangelie, en één geloof. In de kerk kan en moet men dus zeggen: Paulus, maar ook: Apollos; en ook: Cephas. Wie Christus liefheeft, aanvaardt hen allen. Er is één Zender; daarom is het groote getal van gezondenen geen gevaar meer.

In de wijsbegeerte is dat anders. Want elke filosoof heeft zijn eigen stelsel. De één brengt deze leer; een ander maakt naam door dát systeem. En zelfs wanneer ze behooren tot één richting, zijn kleine nuanceeringen voldoende, om hun een eigen kring van discipelen toe te voeren. De één zegt: ik ben van A., terwijl de ander een even overtuigd aanhanger is van B. Zoodra men dan ook van ambtsdragers maakt menschen met een eigen stelsel en een aparte richting, breekt daarop de eenheid der kerk. Wie vóór den één kiest, kiest automatisch partij tégen den ander. Wie inplaats van het Evangelie van Christus stelt het systeem van Paulus, in onderscheiding van de „theologie" van Apollos, en antithetisch tegenover de „wijsheid" van Petrus, die blaast zich op vóór den één en tegen den ander. Zoodra dus in de kerk het ambtsbesef verloren gaat, en men inplaats van te gelooven het Evangelie, gaat zweren bij een „theologie", spat de kerk onherroepelijk uiteen. Men „noemt" zich dan „naar" Paulus, inplaats dat men hem als apostel eert; en wie zóó Paulus zegt, kan niet meer Apollos aanhangen, noch Petrus liefhebben. Want niemand kan twee „heeren" dienen.

Dat bleek te Corinthe. Al was er nog een zekere band aanwezig, het gevaar voor schisma was zeer dreigend, gezien de noodlottige factievorming.

De één wilde discipel van Paulus zijn, met verwerping van Apollos; de ander had slechts waardeering voor laatstgenoemde, terwijl Paulus geen genade kon vinden in zijn oogen. We kunnen ons levendig indenken, hoe de geest in de gemeente toen was. Men koos eerst voor een bepaalde „wijsheid"; daarna voor den persoon, die die „wijsheid" doceerde. Tenslotte vroeg men niet eens meer, wat de „leider" zei; men was volslagen partijman geworden. De eenige vraag werd wie iets zei; wat te berde werd gebracht, interesseert partijmenschen in den regel weinig.

Nu stond Paulus voor de geweldige taak, die partijvorming te bezweren. Het moeilijke was daarbij voor hem, dat hij niet „neutraal" geacht werd. Hij was immers door een bepaalde groep als leider uitgeroepen, en was als zoodanig verwerpelijk voor de „tegenstanders".

Toch heeft Paulus, al werd hij dan door vriend en vijand als fractieleider beschouwd, zich niet

laten weerhouden, om als ambtsdrager van Christus tot heel de gemeente zich te richten, en allen te bestraffen vanwege gemeenschappelijke zonde. En het is zeer merkwaardig, hoe Paulus zijn taak vervult.

Hij begint niet een anti-polemiek-campagne; en deelt evenmin rechts en links vermaningen uit tegen eenzijdigheid. Maar hij gaat op de concrete kwestie in; en tast den concreten wortel daarvan aan. Hij verliest zich niet in vage onwerkelijkheden of nietszeggende algemeenheden.

De concrete zonde in Corinthe is factievorming. En de concrete oorzaak is, dat men zich verheft boven de Schrift. Doch daarom drijft Paulus nu ook allen naar de Schrift terug, opdat ze daar hun eenheid weer vinden; en in de gehoorzaamheid aan de waarheid den onderlingen vrede weer als een geschenk ontvangen. Corinthe moet los van de binding aan bepaalde personen met hun respectieve systeem; het moet weer beginnen met zich te onderwerpen aan de Schrift, en al zijn opvattingen te bewijzen uit de Schrift. Dan komt de vrede vanzelf wel. Men leert dan vanzelf wel de verschillende personen eerbiedigen; en hun onderscheiden gaven, wel ver van oorzaak tot schisma te worden, geven stof tot dank.

Ik geloof niet, dat de Gereformeerde kerken het hier gewezen gevaar reeds overwonnen hebben. „De crisis der jeugd"; later de „kwestie A. en B". En nog is er een neiging soms, om de gemeente te maken tot een kamer met verschillende fracties.

Slechts daar, waar de leidersvereering overwonnen wordt door de binding aan de Schrift, is de eenheid der kerk verzekerd. Wie leert inzien, wat het zeggen wil, „Christen" te mogen heeten, weigert volstrekt zich „...-iaan" te noemen.

A. B. H.

KERKELIJK LEVEN

„Het verbond Gods". (IX.)

We zouden — daarmee werd 14 dagen geleden ons artikel beëindigd — nog even terugkomen op de door ons toén gegeven aanhaling van Comrie.

Reeds vernamen we, hoe naar het oordeel van Hulst, hier (d.w.z. in de van Comrie aangehaalde volzinnen) de wijsbegeerte „struikelt over haar eigen beenen". Afgedacht van die „wijsbegeerte" — die als zoodanig aan Comrie's volzinnen in kwestie geen schuld heeft — achtten wij dat oordeel juist.

Dat is één punt.

Een tweede is dit: wij achten scherpe afwijzing van Comrie's meening in dezen noodzakelijk en gewenscht. Niet om Comrie tegen te spreken, een man, die veel verdienstelijks heeft, maar omdat zijn argumentatie de veelbesproken kwestie raakt, of het genadeverbond in de eeuwigheid, dan wel in den tijd is „opgericht". De groep der ouderen onder ons, Pieters—Kreulen, Beuker, Heyns, Lindeboom, Bos, Ten Hoor en vele anderen, zeiden beslist: in den tijd. De leiders in de tegenwoordige Chr. Geref. Kerk (met wie wij nog steeds contact zoeken, en die wij niet van ons verwijderen moeten, als zij het zelf niet doen), zeggen hetzelfde. Na het optreden van die ouderen kreeg de gedachte meer en meer voet: het genadeverbond is „opgericht" in de eeuwigheid. Persoonlijk kies ik nu, en koos ik steeds, zonder aarzelen vóór de meening van die ouderen, omdat ik geloof, dat we op die manier de lijn der belijdenis vasthouden. Maar dan is meteen het gewicht van dit citaat en van Comrie en van zijn beoordeeling, duidelijk. In het uit Comrie genomen citaat raken we één der scharnieren aan, waarop heel de constructie rust van de leer van een „genadeverbond-van-eeuwigheid" (d.w.z. opgericht in de eeuwigheid en met min of meer duidelijkheid te vereenzelvigen met den vrederaad). Het is voor die ouderen een eere, dat zij, als toenmalige chr. gereformeerden (van vóór 1892) op deze kwestie nader zijn ingegaan; en voor het dogmatische geduld van ons geslacht pleit het niet, dat men van het genadeverbond een voorstelling soms gegeven of gerepeteerd ziet, die op vereenzelviging daarvan met den „raad des vredes"[1]) neerkomt, zónder dat ook maar éven wordt ingegaan op de vraag: wat is dat: een genadeverbond, opgericht MET[2]) Christus als Hoofd der Zijnen? Ieder moet toegeven, dat Christus pas in den tijd werkelijk als Hoofd der Zijnen kon functioneeren, d.w.z. eerst na de vleeschwording. Want wel kon de Zoon Gods functioneeren als aanstaanden Christus, doch Christus is er eerst in den tijd: de gezalfde, niet alleen verordineerde, maar ook met den Heiligen Geest gezalfde knecht des Heeren. Zoo ook kan Hij eerst na de schepping en de aanvankelijke verlossing der eerste menschen actueel functioneeren als werkelijk Hoofd der Zijnen; eerst toen immers waren er menschen, die „de Zijnen" mochten en konden heeten. Vóór dien is Christus niet actueel het Hoofd der Zijnen, al kon uiteraard wel de Zoon Gods, die voornemens is in het vleesch te komen, als het aanstaande Hoofd der Zijnen worden aangemerkt.

De vraag is dus: wat beteekent het, als men zegt: het genadeverbond is opgericht MET Christus in de eeuwigheid? Feitelijk was de Zoon toen nog geen historische Jezus, geen in de geschiedenis actueel fungeerende Jezus Christus; ook al spreken wij gemakshalve allemaal wel van Christus vóór de vleeschwording. En feitelijk kan dus in de eeuwigheid geen verbond met Christus naar Zijn menschheid gesloten zijn. Wel met den Zoon. Niet met den Christus. Zoo min als in de eeuwigheid de Christus het hoogepriesterlijk gebed kon doen, zoo min als in de eeuwigheid de Christus op menschelijke wijze, naar Zijn menschheid, „abba, Vader" kon zeggen, of Zijn geest in 's Vaders handen kon stellen, of zich in den doop kon plaatsen onder de wet, of kon zeggen: niet Mijn wil, maar Uw wil geschiede, óf iets anders kon doen van al Zijn middelaarshandelingen, die juist **in den tijd** geschieden moesten, **zóó min** kon in de eeuwigheid Christus een verbond sluiten met den Vader. Dat kan wel de aanstaande Christus (de Zoon, in den vrederaad). Maar wat de Zoon als aanstaande Christus doet, geschiedt wel ter voorbereiding van onze zaligheid, maar is toch ongenoegzaam om deze uit te werken. De Zoon, die de aanstaande Christus is, móet in den tijd Jezus Christus worden. Met een verbond in de eeuwigheid tusschen Vader en Zoon alleen zijn wij niet gebaat; het moet in den tijd worden uitgevoerd, waarop het trouwens ook betrekking heeft. De Zoon moet óók in de historie, en in den tijd, tot den Vader zeggen: ik kom o God, om uw welbehagen te doen. Niet maar in de eeuwigheid: ik zal komen, doch óók in den tijd: ik kom. Niet maar (in de eeuwigheid): zie, daar zal ik zijn, doch ook (in den tijd): zie, hier ben ik.

Of de kwestie dus ook van beteekenis is!

*

Welnu, tegen dezen achtergrond maakt de constructie van den overigens zoo beteekenisvollen Comrie toch een pover figuur.

Hij begint met „twee onderscheiden willen" te constateeren.

Dat hij zulks doet, is begrijpelijk.

Het hangt immers samen met zijn algemeene uitspraak, dat in alle verbonden twee willen bij elkander komen. Dat is de wil der twee verbondsluitende partijen, zooals men verstaat. Wie van een verbond in eigenlijken zin spreekt, zal niet anders kunnen construeeren (in een eigenlijk verbond treden n.l. minstens twee partijen op).

Rest dus de vraag: welke twee willen komen hier dan volgens Comrie samen?

Comrie's antwoord is: die van God ter eener, en van de menschheid van Christus ter anderer zijde.

Hij wil dus met ons allen dezen kant uit, dat het genadeverbond een verbond Gods met den mensch is, dat God en mensch daarin samenkomen.

Daar is ieder 't mee eens.

Maar omdat hij straks van plan is, een zijpad in te slaan, gaat hij nu verder op geheel willekeurige manier a. een beperking aanbrengen, en b. een wezenlijke verandering „binnensmokkelen".

a. Een beperking aanbrengen: de wil van God wordt beperkt tot den wil des Vaders! Wie „God" zegt, spreekt van drie personen; wie van den „Vader" spreekt, noemt slechts den eersten Persoon. Men ziet: Comrie wil alvast naar zijn geliefkoosde stelling den weg zichzelf bereiden, maar hij doet dat toch niet wetenschappelijk-eerlijk. Hij redeneert al vast naar zichzelf toe. Wie van genadeverbond spreekt in den zin van de reformatoren, zegt: er zijn twee „partijen", en de goddelijke „partij" is voorzeker God de Drieëenige. Hier bij Comrie evenwel wordt de lijn van vele eeuwen omgebogen: in plaats van den Drieëenigen God, Vader, Zoon en Heiligen Geest komt de Vader.

b. En dan: ook een wezenlijke verandering wordt „binnengesmokkeld". Comrie wil vasthouden aan de grondgedachte, dat het genadeverbond een zaak is tusschen God en mensch. Maar die mensch wordt hier feitelijk veranderd in: God. Ziet men n.l. scherp toe, dan is de tweede wil, die volgens Comrie optreedt in het verbond, hier niet de menschelijke wil, doch de goddelijke van den Zoon. Alleen maar: de goddelijke wil wordt door Comrie voorgesteld als de menschelijke; en daarom spraken we hierboven ook van „binnensmokkelen", hoezeer ook dit woord verder onaangenaam aandoet in een bespreking van deze diepe mysteriën. De vlag dekt de lading niet.

Laat ons maar nagaan, wat Comrie nu eigenlijk zegt.

Hij noemt dien tweeden wil, die dan voor den menschelijken wil moet doorgaan: den wil van de menschheid van Christus, aangemerkt in deszelfs allernauwste vereeniging met den persoon van den Zoon van God. Maar dat is dwaasheid, n.l. als het, gelijk hier, gaat over de eeuwigheid. Comrie spreekt over den „menschelijken wil" van Christus. We laten nu rusten wat daar weer achter zit, en plaatsen ons even op Comrie's eigen standpunt. Dan zeggen we: die „menschelijke wil" van Christus kan pas „willen" als de mensch Christus er is. Hij is als menschelijke wil pas „aan te merken" in zijn „vereeniging" met den Persoon van den Zoon, als die vereeniging een feit geworden is in den tijd. God kan wel vóór den tijd den bestaanden goddelijken wil van den Zoon aanmerken als straks zich zullende vereenigen met de menschheid van Christus (nog steeds plaatsen we terminologisch ons op Comrie's standpunt), doch men kan niet zeggen: een menschelijke wil, of, de wil der menschheid heeft gewerkt, besloten, ja gezegd, toegestemd, ingewilligd, een verbondsstipulatie aangegaan vóór den tijd, d.w.z. voordat de mensch in kwestie er was. Het is uitgesloten, dat een menschelijke wil een wilsacte voltrekt in de eeuwigheid, vóór den tijd.

De schoen wringt. Comrie wil bewijzen, dat twee willen elkaar ontmoeten; maar de één wil was aanwezig, de ander moest nog aanwezig worden.

Comrie had moeten zeggen: de goddelijke wil, aangemerkt in zijn aanstaande vereeniging met de menschelijke natuur (ik plaats me weer op zijn standpunt).

Maar in feite zegt hij: de menschelijke wil, aangemerkt in zijn niet-meer-aanstaande vereeniging met

1) Nog eens: dat is de „onderhandeling" tusschen Vader en Zoon *vóór den tijd*.

2) „Met" is wat anders dan „in"! Men kan die twee praepositïes niet zoo maar aan elkaar gelijk stellen.



De verbijstering van den geloovige over de wegen Gods.

HEEFT GOD VERGETEN GENADIG TE ZIJN? Dat staat in den Bijbel!

Als een directeur van een evangelisatie-koortje zich aan zulk een uitspraak schuldig maakte, zouden wij hem in zijn functie op staanden voet schorsen. Maar dit is een woord van den opperzangmeester onder de kinderen van Korach! Hoe durft die man!

Het is een domme vraag: zou de Alwetende Zich ook maar iets niet herinneren? Een catechisant van het Kort Begrip weet dit beter!

Het is ook een brutale vraag: Heere, weet U niet, dat ik Uw kind ben? Natuurlijk weet de Heere dat, die Asaf moest zich schamen!

Of is het maar een rhetorische vraag, een dichterlijke vrijheid, die redenaars en auteurs zich soms veroorlooven om tot een climax te komen? Dan zouden wij er ons mede kunnen vereenigen, want dergelijke climaxen zijn bij ons zeer geliefd, wij noemen den man die ze weet te hanteeren „een groot talent"!

Asaf zou zich echter diep gekrenkt gevoelen als wij zijn rauwe zielekreet zouden durven thuisbrengen onder de vloeiende woorden der welsprekendheid.

Wat meer is, God Die de hartekreet van zijn kind Asaf in ontferming heeft aangenomen, zou Zijn oor afwenden van onze kanseltaal.

Predikers, sprekers en schrijvers, past óp!

Past altijd op, maar in het bijzonder in deze oordeelsdagen. Aan niets heeft een gewond hart minder behoefte dan aan troost, die van een leien dakje gaat. Bespaart dat aan uw gehoor, onthoudt dat aan hen, zelfs wanneer zij het zouden begeeren.

Want al is de taal van Asaf niet naar de reinheid van het heiligdom, zij komt toch uit het geloof voort.

Geloof is niet een bepaalde beschouwing van de dingen. Och, wij kunnen ook de gebeurtenissen van onze dagen wel dekken met onze beschouwingen, heel goed zelfs! Voor onze beschouwing sluiten de dingen wel, ze sluiten als een bus.

Maar voor de ziel des menschen sluiten de dingen niet. Juist voor de ziel van den geloovige sluiten zij niet. Immers voor het geloof is de verhouding tot God, dat is Zijn Vreêverbond, geen formuleering van bepaalde gedachtenbeelden, maar werkelijkheid, reëel en concreet.

Het heeft beleden: ik ben van Hem, met de haren van mijn hoofd, van Hem zijn ook loof en gras, regen en droogte.

Het heeft beleden de heerschappij der genade in het leven. Daar stáát het nu in den nood van den tijd. Waar moet het heen? Het hoort verlokkende stemmen, die zeggen: loochen den God der Trouwe, ruil uw belijdenis van den God des Verbonds in voor de sombere leer van den Verborgen God! Of: geef gehoor aan die andere stem, die zegt: zijt gij Zijn kind wel? Asaf, Asaf, vermaant die stem, twijfel liever aan de echtheid van uw geloof, aan de vastheid van uw staat dan uw onbekookte taal te spreken tegen God.

Maar de geloovige weet dat deze uitwegen doodloopen.

De profeet moge de schampere taal om het hoofd hooren gonzen: waar is nu uw God? hij kan noch wil die taal be-amen.

Ook verstaat hij, dat het schijnbaar nederige loslaten van het geloof in werkelijkheid niet anders is dan het loslaten van de belofte, dat is van God den Waarachtige.

Zoo tast hij dan om steun in den nood van zijn leven.

Daar zijn anti-nomieën van het verstand, soms een kruis, maar meestal „een kruis met rozen", oefenterreinen voor geleerdheid en vernuft.

Doch wat beteekenen zij bij de anti-nomieën der ziel? In zulk een verbijstering stamelt en hakkelt Asaf als een kind, dat de hand van Zijn Vader zoekt en grijpt en vastklemt, dat slechts één woord heeft: Vader! Heere God! Jezus!

Dat is genoeg!

Gelukkig de menschen, die naar woorden zoeken! Omdat zij naar GOD zoeken.

Want die Hem zoeken, zullen Hem vinden.

Vinden ook in de verbijstering van hun ziel over de wegen Gods.

N. B.